

‘Voor mij zedde gij ongeloflijk schoon’

Een lange traditie van aantrekken en afstoten in de Lage Landen

Inez Boogaarts Het 25-jarig jubileum van het Vlaams Cultureel Centrum de Brakke Grond – het Vlaamse Baarle-Hertog van de kunsten in Amsterdam, zeg maar – is aanleiding genoeg voor een special over de bijzondere band tussen Nederland en Vlaanderen. Maar ook de unieke, ingewikkelde Nederlands-Vlaamse relatie op het vlak van kunst en cultuur vraagt om aandacht, waarbij vooral ook de toekomst in ogenschouw wordt genomen.

De culturele sector internationaliseert in hoog tempo. Voor veel instellingen, kunstenaars en creatieve bedrijven is de EU dagelijkse kost. Europa komt immers via de achterdeur binnen via verplichte tilmachines op het toneel, sociale wetgeving en geleidelijke liberalisering van de arbeidsmarkt. Veel kunstenaars zijn al jaren actief op tal van plekken in de wereld, steeds verder weg. Vooral om zich te laten inspireren door wat er elders gebeurt. De Nederlandse overheid probeert deze internationalisering bij te houden en stimuleert samenwerking in China, het Midden-Oosten of de zogenoemde herkomstlanden. Echter, de meeste export van Nederlandse kunst en bedrijvigheid vindt gewoon naar de VS en meer nog naar de nabije buurlanden plaats. Van deze exportlanden is België, feitelijk Brussel en Vlaanderen, de meest opvallende. Maar ondanks dit drukke verkeer is er ook vrijwel permanent sprake van ‘gedoe’ tussen Nederland en Vlaanderen – en dat zet deze ideale relatie onder druk.

Er is uiteraard al lang een bijzondere relatie tussen Nederland en Vlaanderen. Dáár zijn boeken over vol geschreven, en met name over de gemeenschappelijke taal en het gedeelde historische erfgoed is veel gedebatteerd en gepubliceerd.¹ In kort bestek kan ik daar op geen enkele wijze ook maar enigszins afdoende op ingaan. Evenwel vanuit het perspectief van het Nederlands *internationaal cultuurbeleid* wil ik wel enkele nieuwe gezichtspunten toevoegen.

Het is mijn stelling dat vanuit dit perspectief de relatie Nederland-Vlaanderen unieke dimensies heeft die in relatie tot andere landen niet bestaan, althans niet in die mate. De culturele relatie tussen Nederland en Vlaanderen lijkt *vanzelfsprekend* (mede vanuit het verleden en de gemeenschappelijke taal), maar is *ingewikkelder* dan met welk ander land ook. Grote maatschappelijke en culturele veranderingen binnen Nederland en Vlaanderen vragen erom die vanzelfsprekendheid nader te bezien en

waar nodig de relatie daarop aan te passen.

Druk grensverkeer

Opvallend is het drukke culturele verkeer tussen Nederland en Vlaanderen. Over en weer vindt een voortdurende stroom van import en export plaats. Jaar na jaar blijkt uit *Buiten-gaats*, de buitenlandagenda van de *SICA*, dat Vlaanderen voor Nederland nog steeds een van de voornaamste exportlanden is in alle disciplines, in ieder geval in de periode 1999–2005.² En ook uit cijfermatige overzichten van de laatste jaren, in het *Theaterjaarboek* (Theaterinstituut Nederland), is een dergelijke trend te signaleren. Waarschijnlijk is er zelfs sprake van een onderschatting, want in sommige disciplines – toneel bijvoorbeeld – wordt Vlaanderen gemakshalve tot Nederland gerekend...

Andersom is er ook veel beweging naar Nederland toe, echter buiten de theatersector is hierover nauwelijks cijfermateriaal beschikbaar. Informatie van het Vlaams Theater Instituut en recentelijk van de Brakke Grond geeft aan dat een groot deel en wellicht het grootste deel van de export van Vlaamse theatervoorstellingen, naar Nederland plaatsvindt (Baeten 2004 en Devos 2005). Weliswaar gaan Vlaamse dans- en muziekgezelschappen

steeds vaker naar Frankrijk (zij spreken wel Frans, in tegenstelling tot hun Nederlandse collegae!) en Duitsland, maar Nederland blijft een belangrijk afzetgebied (zie artikel Pieter Bots, p. 56).

Niet de export is uniek, maar veeleer de import. Het feit dat Vlamingen ook veel in Nederland presenteren, kan voor andere buitenland niet worden vastgesteld, alleen al omdat gegevens daarover ontbreken. Naast het drukke

De culturele relatie tussen Nederland en Vlaanderen is ingewikkelder dan met welk ander land ook

verkeer vallen nog twee zaken op: Vlaanderen en Nederland zijn elkaars prioriteitslanden én er wordt veel samengewerkt.

Bevoorrechte partners

Naast wederzijdse economische belangen³, geven Nederland en Vlaanderen ook in cultureel opzicht ‘prioriteit’ aan elkaar. Vanuit het Nederlandse internationaal cultuurbeleid bezien, is Vlaanderen al langere tijd een van de prioriteitslanden. ‘Officieel’ vanaf 1997, toen het vigerende internationaal cultuurbeleid werd vastgelegd en Vlaanderen als bevoorrechte regio, naast onder meer Noordrijn-Westfalen, werd opgenomen. Overigens is het wel nodig om dit wat te relativiseren. Weliswaar is deze prioriteitsstatus niet voor alle buitenlandse weggelegd, maar het aantal landen is in de afgelopen tien jaar uitgegroeid tot 43 (Smolenaars 2002, 214 e.v.).⁴

Aan Vlaamse zijde is de liefdesverklaring overtuigender. In zijn voorwoord bij de recent

verschenen *Strategienota Nederland* (2005) de Vlaamse minister Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme, Geert Bourgeois, nog eens dat Nederland voor Vlaanderen ‘prioritaire partner blijft’. Weliswaar is ‘de tijd dat Vlaanderen enigszins adorerend naar zijn Noorderburen opkeek, voorbij’ (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap 2005, 9), maar Nederland blijft voor Vlaanderen belangrijk genoeg om er een strategie voor 2005–2009 voor uit te zetten. Ook in het nog in ontwikkeling zijnde internationaal cultuurbeleid van de huidige Vlaamse minister voor Cultuur Bert Anciaux, wordt Nederland vanuit een internationaal én cultureel perspectief als prioritair land gezien, waarbij bijzondere aandacht is voor de relatie met de burens, met name Nederland en de Franse Gemeenschap.⁵

Nederland laat zich weliswaar deze openlijk verklaarde liefde van Vlaanderen een beetje aanleunen (hoewel allang niet meer zo hooghartig als vroeger), maar er zijn weinig landen waar zoveel wederzijdse liefde openlijk wordt betoond.

Brede samenwerking

Nog opvallender is wellicht de constatering dat partners aan beide zijden van de grens

op cultureel terrein *samenwerken*. Culturele organisaties, kunstcentra en individuele kunstenaars werken op alle mogelijke terreinen tijdelijk of langdurig samen⁶ en uit een recente inventarisatie door de Brakke Grond blijkt dat er nog meer wordt samengewerkt dan algemeen werd aangenomen.⁷ Naast de bekende terreinen van het erfgoed⁸, theater of tijdschriften als *Ons Erfdeel*, zijn er tal van samenwerkingsverbanden gelokaliseerd door het onderzoek

op het vlak van dans, (pop)muziek, amateurkunsten, beeldende kunsten, literatuur en boekuitgaven. Maar ook steeds meer in de vormgeving, mode of architectuur, ‘urban en underground’, multidisciplinair, en nieuwe media. Vooral op thematisch vlak wordt samengewerkt wat betreft kennisuitwisseling rond uiteenlopende onderwerpen als ateliers, internationaal werken, publieksbereik en marketing, participatie, culturele diversiteit, communicatie, kunstkritiek, educatie, financiering et cetera.

De Brakke Grond telde meer dan 180 lopende samenwerkingsprojecten, van ruim 135 betrokken organisaties. Onder samenwerking vallen dus niet export en import zoals hierboven genoemd, maar uitsluitend meer structurele vormen van samenwerking, ook met de intentie om daar langer mee door te gaan. Een aantal van deze verbanden is multilateraal van aard, met name in de (euregionale) grensregio’s, maar vele zijn bilateraal. In een deel van de gevallen

De variatie aan culturele banden tussen Nederland en Vlaanderen is uniek

zijn steunpunten/sectorinstituten of koepelorganisaties betrokken, op landelijk of lokaal niveau, en soms ook (semi)overheid, maar het gaat vooral om (particuliere) initiatieven uit de kunstsector zelf.⁹

Overigens zijn de Brakke Grond en de Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland (CVN) zelf twee voorbeelden van de innige culturele banden tussen Nederland en Vlaanderen, en niet te vergeten de jongste loot, het Vlaams-Nederlands Huis deBuren in Brussel.

Naar mijn weten is deze mate en variatie aan samenwerkingsverbanden uniek. Met geen enkel ander land wordt zo intensief en op zo’n grote schaal samengewerkt. Natuurlijk reizen Nederlandse en Vlaamse kunstenaars de wereld af om ‘hun ding te doen’, en zijn er meerjarige samenwerkingsprojecten tussen bijvoorbeeld Nederlandse en Amerikaanse of Duitse podiumkunstenorganisaties, maar een tournee is met eigen geld redelijk gemakkelijk geregeld en een tentoonstelling in een aansprekend museum is ook te realiseren. Daadwerkelijk *samenwerken*, en dan voor langere tijd, dat is een ander verhaal.

Tegelijkertijd valt nog een aantal andere zaken op in de culturele relatie tussen Nederland en Vlaanderen; zaken die ook echt anders zijn dan in vergelijking met de relaties tussen andere buitenlanden. Ten eerste zijn er tal van organisaties die zich actief inzetten om samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen te bevorderen; ten tweede is er een relatief hoge mate van overheidsbetrokkenheid in de relatie Nederland-Vlaanderen.

Eén cultuurgemeenschap

Al lang zetten verschillende organisaties zich actief in ‘om historische en andere redenen het belang van een Nederlands-Vlaams wij-gevoel propageren’, aldus Couwenberg (Couwenberg 2004). De gemeenschappelijke taal en cultuur is overigens voor de betrokkenen bij dit onderwerp al voldoende reden om de relatie als uniek

te bestempelen. Het Algemeen Nederlands Verbond (ANV) is daar zelfs al meer dan honderd jaar mee bezig. In die, en andere, kringen is ook jarenlang gediscussieerd over het idee van een overkoepelende Groot-Nederlandse gedachte, culturele integratie of één cultuurgemeenschap van Vlaanderen en Nederland. In het gemeenschappelijke Nederlands zag men genoeg aanleiding om dergelijke ideeën de nodige inhoud en betekenis te geven.¹⁰ Meer recent is het al langer bestaande, maar met bescheiden invloed opererende, Comité Buitenlands Cultureel Beleid omgedoopt tot *Nederlands-Vlaams* en zich gaan inzetten voor een culturele alliantie van Vlaanderen en Nederland met een gemeenschappelijk te voeren taalpolitiek én ook een gemeenschappelijk buitenlands cultureel beleid (Couwenberg 2004).

Wat ten tweede opvalt, is dat in de relatie tussen Nederland en Vlaanderen veel vastligt in officiële (lees: overheids)afspraken. Er is sinds 1980 de Nederlandse Taalunie ten behoeve van de integratie op het vlak van Nederlandse taal en letteren¹¹, daarnaast is er samenwerking inzake onderwijs en wetenschap via de zogenaamde GENT-akkoorden (Gehele Europese Nederlandse Taalgebied) en sinds 1995 is er het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland (CVN).

Met de komst van CVN is er niet alleen een verdrag gesloten, maar ook een actieve Commissie met verschillende werkgroepen en een secretariaat in het leven geroepen. Het CVN geeft gevraagd en ongevraagd advies aan beide regeringen, bereidt inventarisaties en publicaties voor op het vlak van Vlaams-Nederlandse samenwerking, en organiseert conferenties. Niet alleen op het vlak van kunst en cultuur, maar ook van onderwijs, wetenschappen en welzijn. De dagelijkse werking van CVN wordt gefinancierd door beide ministeries van Buitenlandse Zaken.

Het feit dat het verdrag werd opgesteld, is op zich al opmerkelijk, want dit verdrag is zo’n

beetje het laatste bilaterale culturele akkoord dat is gesloten tussen Nederland en een ander land. Sinds 1997 is het instrument van de bilaterale akkoorden afgedaan als ‘overbodig’ in het Nederlandse internationaal cultuurbeleid en sindsdien zijn slechts nog zogeheten *Memoranda of Understanding* gesloten als het niet anders mogelijk was om cultureel zaken te doen. Er bestaan geen actieve bilaterale culturele akkoorden met bijvoorbeeld Duitsland of de VS, omdat de Nederlandse overheid ervan uitgaat dat het vooral de sector zelf is die zijn contacten legt en onderhoudt (het Thorbecke-principe). Naast deze officiële afspraken en het CVN, zijn er nog twee organisaties bijgekomen die min of meer op initiatief van de Vlaamse overheid en/of politiek tot stand zijn gekomen: de al eerder genoemde Brakke Grond, het Vlaams Cultureel Centrum in Amsterdam, 25 jaar geleden en het veel jongere Vlaams-Nederlandse Huis deBuren in Brussel in 2004.

Hoewel Nederlandse buitenlandse culturele instituten niet geheel uitzonderlijk zijn, is de combinatie met ‘belangenbehartigers’, een verdrag én een nieuw Vlaams-Nederlands Huis wel zeer bijzonder te noemen, en dat maakt de huidige culturele relatie Nederland-Vlaanderen uniek.

Vanzelfsprekend doch dubbelhartig

Dit scala aan instrumenten en samenwerkingsverbanden overziend, is het eigenlijk verrassend te moeten constateren dat er altijd veel ‘gedoe’ is in de wederzijdse betrekkingen. De relatie is op z’n zachtst gezegd ambigu en in werkelijkheid vaak wat ongemakkelijk.

Als men de online catalogus van de collectie van de Boekmanstichting diagonaal leest, valt vooral de worsteling in deze relatie op. Veel artikelen en boeken over de Nederlands-Vlaamse relatie dragen titels als ‘beter een goede vriend dan verre buur’ of er wordt een spiegel voorgehouden naar beide kanten van

de grens. In uiteenlopende publicaties wordt de relatie als moeizaam of hopeloos gekenschetst, dan weer bejubeld of wordt gezocht naar verklaringen om de onderlinge misverstanden te slechten. Deze publicaties zijn op hun beurt een afspiegeling van lange (politieke) discussies over de Vlaams-Nederlandse samenwerking. Zelfs recent nog: ‘Vlaanderen heeft ondervonden dat Nederland zich ook hard kan opstellen als het zijn eigen belangen wil verdedigen’ (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap 2005, 8).

De gemeenschappelijke taal is een belangrijk bindmiddel, maar zorgt even zo vaak voor extra verwarring. En verbondenheid in taal impliceert nog geen gemeenschappelijk cultuurbewustzijn. De relatie Nederland-Vlaanderen heeft unieke dimensies die in relatie tot andere landen niet voorkomen.

Bilateraal hordelopen

CVN, dat in de afgelopen tien jaar regelmatig inventariseerde welke samenwerkingsverbanden er tussen Nederland en Vlaanderen bestaan, constateerde even vaak hoeveel hindernissen er zijn die een vloeiende, ongecompliceerde relatie in de weg staan. Zonder uitputtend te willen zijn, komt het er vooral op neer dat Vlaanderen andere (soorten) culturele instellingen heeft, andere subsidieregels en andere prioriteiten dan Nederland, allemaal zaken die het contact nogal eens bemoeilijken (Steen 2001).

Uit de eerder genoemde inventarisatie van de Brakke Grond (2006) blijkt een vergelijkend scala aan obstakels: de verschillen in organisatieculturen, de subsidietoekenningssystemen (structurele versus projectfinanciering, fondsen versus overheid, ondersteuning van podia versus gezelschappen et cetera), fiscale zaken (BTW, loonlasten buitenlandse artiesten), juridische en sociaal-economische wetgeving (arbeidswetgeving, ziekwet) en in het algemeen de zeer verschillende rol van de overheden. In Nederland is het al eerder genoemde Thorbecke-principe

weliswaar minder principieel gehanteerd dan vroeger, maar nog steeds een belangrijk uitgangspunt voor het overheids-handelen: afstand houden. In Vlaanderen is de overheid en/of de politiek sterker op de cultuurpraktijk betrokken en is het momenteel ondenkbaar dat het grootste deel van de (structurele) financiering via bijvoorbeeld *arm’s length*-fondsen zou verlopen.¹²

Hoewel deze zaken ongetwijfeld hinderlijk en zelfs irritant zijn in een vlekkeloze samenwerking, is het uiteraard nauwelijks anders, laat staan slechter, dan in relatie tot bijvoorbeeld Frankrijk, Marokko, Zuid-Afrika, of een populaire bestemming als China, waar soms ook nog zaken rond censuur of mensenrechten kunstenaars er niet van weerhouden toch aan het werk te gaan. Wat is het dan wel?

Wat veelal ongezegd blijft, is dat Nederlanders en Vlamingen elkaar gewoon niet goed ‘verstaan’ of begrijpen: door het ogenschijnlijk zelfde taalgebruik blijft dat lang verborgen.¹³ In de zomer van 2004 maakte de Vlaamse Maskemachine ook de Nederlandse podia en festivals onveilig. Tijdens hun optreden op het Lowlands Festival verduidelijkte een van de zangeressen hun nummer *Voor mij zedde gij (ongelooflijk) schoon* met de

waarschijnlijk nauwelijks overbodige toelichting: ‘Maar dat heeft niets met u goed wassen te maken’.¹⁴

Sterker nog: omdat we wellicht zo sterk op elkaar lijken, ontgaan ons de wezenlijke verschillen en nemen we te gemakkelijk aan dat dingen vanzelfsprekend zijn. Er bestaan bovendien over en weer veel vastgeroeste beelden die de samenwerking soms behoorlijk kunnen kwellen. Uit de inventarisatie van de Brakke

De gemeenschappelijke taal is een bindmiddel, maar zorgt even zo vaak voor extra verwarring

Grond blijkt dat aan Nederlandse zijde vooral de als traag ervaren Vlaamse benadering tot irritatie leidt, waarbij het aanleggen van een dossier belangrijker lijkt dan het ondernemen van concrete acties. ‘Het cliché van de zakelijke Nederlander en de bureaucratische Belg vormt al een barrière.’ Ook in het erfgoedonderzoek wordt het verschil met betrekking tot organisatiecultuur en professionalisering genoemd. Daarnaast blijkt uit deze inventarisatie dat men aan Vlaamse kant vooral de verharding, de verzakelijking en de vercommercialisering van de Nederlandse kunstenscène hard te verdragen vindt. Bovendien wordt, met name in de podiumkunsten, het probleem van het smaakverschil (theater, dans) vaak aangehaald. De artistieke ontwikkeling blijkt dan toch van dien aard te zijn dat smaakmakers het niet meer zo makkelijk met elkaar kunnen vinden. Er leeft een ernstige bezorgdheid dat men straks onvoldoende raakvlakken vindt, aldus de Brakke Grond-inventarisatie.

Hindernissen overwinnen

De vraag is niet of dit dan zo anders is in relatie tot andere landen, want dat is het namelijk niet. Daar zijn de verschillen alleen maar groter. Het verschil zit vooral in het feit dat Nederland en Vlaanderen altijd een speciale, unieke relatie hebben gehad én dat die relatie altijd als vanzelfsprekend werd beschouwd. Waar het gaat om het overkomen van genoemde hindernissen in de samenwerking, zijn er grofweg twee reacties te onderscheiden.

Aan de ene kant staan zij die pleiten voor het overkomen van die hindernissen omdat de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland zo evident is dat er geen andere keus dan voor elkaar mogelijk is. CVN wijst er in vrijwel ieder advies op, en ook Couwenberg, Schramme en Devoldere vinden elkaar in hun pleidooi om de impasse in de Vlaams-Nederlandse betrekkingen te doorbreken voor een krachtiger gezamenlijk optreden: namelijk in EU-verband. Devoldere stelt: ‘Het besef dat Vlaanderen en Nederland moeten samenwerken, leeft. Zeker in het officiële discours. En meer in Vlaamse dan Nederlandse beleidsbrieven.’ (Devoldere 2005) Schramme: ‘De grensoverschrijdende samenwerking heeft door de Europese integratie verder aan belang gewonnen. De voortschrijdende Europese eenmaking noopt beide landen tot verdere samenwerking op heel uiteenlopende terreinen.’ (Schramme 2005) Door de hindernissen ofwel zoveel mogelijk weg te nemen (CVN) ofwel door niet aflatend te blijven benadrukken dat Nederland en Vlaanderen niet zonder elkaar kunnen. ‘In Europees perspectief blijft verdergaande samenwerking zakelijk gezien niettemin een politieke optie die serieuze aandacht verdient’, aldus Couwenberg. Devoldere stelt: ‘Hechte samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland, gecombineerd met een presentatie van die twee-eenheid naar buiten, als een spiegel voor Europa, is uiteindelijk een interessant experiment.’ (Devoldere 2005) Bij al deze pleidooien

valt op dat de samenwerking welhaast een doel op zich wordt.

Aan de andere kant staan degenen die vooral in praktisch-uitvoerende zin actief betrokken zijn bij culturele Vlaams-Nederlandse samenwerkingsverbanden, maar tegelijkertijd zoveel keus hebben uit andere samenwerkingsverbanden én met andere buitenlandse, dat zij de hindernissen die zij tegenkomen te veel moeite vinden kosten.

Ook begrijpen zij niet goed waarom de Vlaams-Nederlandse samenwerking zo uniek is. Ze vinden het gemakkelijk dat ze elkaars taal (min of meer) spreken – dat scheelt op het eerste gezicht kosten wat betreft het vertalen – maar klagen ook steen en been over elkaar. De samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland is in hun ogen geen doel op zich. Voor hen is het niet vanzelfsprekend om samen te werken in een Vlaams-Nederlandse context, omdat ze veelal niet zijn opgegroeid in een periode waarin die relatie voor de hand lag (culturele integratie), maar meer nog omdat zij noch de taal noch de cultuur per se gemeenschappelijk hebben. Immers, steeds meer jonge en nieuwe makers zijn niet in Nederland of Vlaanderen geboren of opgegroeid en zij hebben die vanzelfsprekendheid niet met de paplepel ingegoten gekregen. Het kunstenveld is bovendien internationaler geworden, waardoor de regionale context van de Lage Landen ook niet evident is. Steeds meer dansgezelschappen bestaan eerder uit tien dan twee nationaliteiten; kom dan maar eens om de vanzelfsprekendheid van een gemeenschappelijke taal of cultureel bewustzijn. Ook is de keuze aan internationale partners en samenwerkingsverbanden aanzienlijk groter geworden dan pakweg tien jaar geleden. Want als het net zo uitdagend (lees: complex, exotisch) is om met een Lets of Chinees gezelschap samen te werken en de wederzijdse artistieke belangstelling is er, waarom zou je je dan beperken tot je buurman?

Investeren in nieuwsgierigheid

We zitten elkaar dicht op de huid, maar de onderlinge verschillen zijn mogelijk groter dan we zouden willen erkennen. Een gemeenschappelijk cultureel verleden is niet meer genoeg voor een actieve samenwerking. Internationale samenwerking is nooit vanzelfsprekend, je moet er altijd opnieuw je best voor doen. Daarom is het nodig deze unieke relatie nieuwe zingeving te geven voor jongere en nieuwe generaties. Niet alleen hameren op hetgeen ons bindt, maar juist de nieuwsgierigheid naar elkaar aanwakkeren.

Het lijdt geen twijfel: Nederland onderhoudt met geen enkel ander land of andere regio zo’n ingewikkelde relatie als met Vlaanderen. Dergelijke moeizame relaties zijn veelal voorbehouden aan de relaties tussen Nederland en zijn (ex-)kolonies als Suriname of de Nederlandse Antillen; nooit helemaal afgerond, nooit helemaal duidelijk, altijd gevoelig en licht ontvlambaar, maar ook intensief en met de belofte van een heden en toekomst. Misschien is het verhelderend om vanuit zo’n perspectief ook de relatie Nederland-Vlaanderen te bekijken. Derhalve elkaar veel meer erkennen als buitenland, niet meer zo verkrampd met elkaar omgaan, en daarom investeren

Het is
nodig
onze
unieke
relatie
nieuwe
zingeving
te geven
voor
jongere
en nieuwe
generaties

in nieuwsgierigheid naar elkaar; een frisse kijk op je eigen praktijk. En wijzen op de onmetelijke mogelijkheden. Vanuit een Nederlands perspectief wordt met Vlaanderen een (Nederlands-talige) markt met zo’n zes miljoen zielen uitgebreid. Voor Vlamingen is het voordeel nog indrukwekkender: zestien miljoen extra. Het kan geen kwaad om dat af en toe eens heel expliciet onder de aandacht te brengen: het kan helpen bij het delen van financiële risico’s en investeringen en schaalvergroting zorgt ervoor dat een thema of probleem wel aanzien en kritische massa krijgt.

Ook tal van discussies die in de Nederlandse context worden gevoerd, vinden hun parallellen in Vlaanderen. Soms al met meer ervaring, soms met een andere verfrissende kijk. Nederland gaat graag in verre landen op zoek naar *good practices*, maar dichterbij worden ze met evenveel goesting gevoerd. Demografische veranderingen hebben grote veranderingen in de steden en de culturele vraag teweeggebracht; het is aan Nederland én Vlaanderen om daar een zinnig aanbod tegenover te stellen. KVS, ‘Union Suspecte’ of het 0090 Festival zijn misschien wel interessantere voorbeelden op het gebied van culturele diversiteit dan sommige theaters en *community centres* in de Bronx of Londen. Daarnaast zijn er tal van nieuwe terreinen gezamenlijk te ontdekken op het gebied van culturele industrie en technologisch vlak (gaming, podcasting, interactieve kunstkanalen) en ook zouden sommige specialistische opleidingen bestaansrecht kunnen krijgen bij een kritische massa van Vlaamse én Nederlandse deelnemers.

De toekomstige samenwerking gaat nauwelijks meer om vanzelfsprekendheden, maar veel meer om nieuwsgierigheid. Het plezier van het ontdekken staat uiteraard voorop, net als in veel andere significante relaties, en dat kost tijd en investeringen. Of, om met de Maskemachine verder te zingen: ‘Alles komt altijd goe. Ook al zedde soms is wa moe.’

Literatuur

- Baeten, E. en J. Janssens (2004) *Vlaamse voorstellingen in het buitenland: het buitenland in Vlaamse voorstellingen*. Brussel: Vlaams Theater Instituut.
- Couwenberg, S.W. (2004) 'Toekomst Nederland als cultuurnatie en de Nederlands-Vlaamse betrekkingen'. In: *Neerlandia*, jrg. 108, nr. 1, 4-6.
- Devoldere, L. (2005) 'Misschien eenzaam, maar niet alleen. Vlaanderen en Nederland in Europa'. In: *Ons Erfdeel*, jrg. 48, nr. 5, 643-658.
- Devos, F. en J. Schoemaker (2005) *Je moet gewoon je gore rotbest doen: studie naar de positie van Vlaamse kunstenaars op de Nederlandse kunstmarkt*. Amsterdam: Brakke Grond.
- Hoeven, Q. van der (2005) *De grens als spiegel: een vergelijking van het cultuurbestel in Nederland en Vlaanderen*. Den Haag: SCP.
- Kleio Erfgoedconsulenten (2006) *Cultureel Erfgoed Nederland-Vlaanderen: aanzet tot discussie*. Brussel: CVN.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Buitenlands beleid (2005) *Strategienota Nederland*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
- Schramme, A. (2005) Vlaams-Nederlandse culturele samenwerking in Europese context. In: *Internationale Spectator*, nr. 5, 271-273.
- Smolenaars, M. (eindred.); Ministerie van OCW (2002) *Cultuurbeleid in Nederland*. Den Haag: SDU.
- Steen, I. (1999) *Romantiek en realisme: De Nederlands-Belgische culturele betrekkingen tussen 1945 en 1980*. Leuven: (s.n.).
- Steen, I. (2001) 'Oud zeer en nieuw pragmatisme'. In: *SICAmag*, nr. 10.
- Van Kerkhoven, M. (2006) 'Stenen in de stroom'. In: *Courant*, nr. 76, 1-16.

Noten

- ¹ Over het samenbindende van het 'Nederlands' en de gemeenschappelijke cultuur tussen Nederland en Vlaanderen is en wordt nog steeds zeer uitgebreid gedebatteerd en geschreven. In *Ons Erfdeel* en *Neerlandia* verschijnen hierover regelmatig stukken. Zie www.onserfdeel.be voor literatuur en ook op www.algemeennederlandsverband.nl. Stichting Ons Erfdeel publiceert ook onder meer het Engelstalige jaarboek *The Low Countries. Arts and Society in Flanders and the Netherlands*.
- ² Een relatieve daling van de positie van Vlaanderen werd onlangs vastgesteld in *SICAmag 29/2006*, louter omdat de export naar andere landen is toegenomen, maar in absolute zin niet afgenomen naar België (www.sica.nl/SICAmag).
- ³ Over deze thematiek is veel gepubliceerd. Zie noot 1 en publicaties in de *International Spectator* van Clingendael (www.clingendael.nl).
- ⁴ Inmiddels is de status van de 43 prioriteitslanden niet langer onbetwist en is het instrument van 'prioriteitslanden' binnen het internationaal cultuurbeleid (ICB) onderwerp van discussie.

Inez Boogaarts

is senior beleidsmedewerker internationaal cultuurbeleid bij het ministerie van OCW. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven

- ⁵ Zie tekst B. Anciaux, september 2005, www.wvc.vlaanderen.be/cultuur/internationaal/.
- ⁶ De Commissie Vlaanderen Nederland (CVN) heeft in de afgelopen jaren diverse inventarisaties op het terrein van de Vlaams-Nederlandse samenwerking gemaakt. Vrijwel allemaal in te zien en te downloaden via www.cvn.be.
- ⁷ Inventarisatie is voorbereid in opdracht van het Nederlandse ministerie van OCW en de Vlaamse administratie Cultuur, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (juni 2006).
- ⁸ In de inventarisatie van de Brakke Grond blijft het erfgoed buiten beschouwing, omdat recentelijk in opdracht van CVN een onderzoek is uitgevoerd naar structurele en projectmatige erfgoedsamenwerking Nederland-Vlaanderen. Tientallen grensoverschrijdende verenigingen, samenwerkende organisaties, Europese projecten, studiedagen en congressen, publicaties, gemeenschappelijke internetsites, vakbeurzen, opleidingen, lidmaatschap van internationale organisaties en bijvoorbeeld 'routes' en archieven werden onderscheiden (Kleio Erfgoedconsulenten 2006).
- ⁹ Een overzicht wordt in een publicatie uitgebracht en gepresenteerd tijdens de jubileumweek van de Brakke Grond, juni 2006 (www.brakkegrond.nl).
- ¹⁰ Hierover is zeer uitgebreid gepubliceerd. Zie onder meer Steen 1999. In 2005 bestond België 175 jaar en dat leidde tot een stroom aan publicaties rond dit onderwerp. Zie ook Devoldere 2005.
- ¹¹ Over de rol en functie van de Taalunie is veel geschreven en gediscussieerd (www.ntu.nl). Lees meer in onder meer Steen 2001 en Devoldere 2005.
- ¹² Om wegwijs te raken in de verschillen tussen het Nederlandse en Vlaamse overheidsbeleid en ondersteuning van kunst en cultuur, zie het essay 'Stenen in de stroom' (Van Kerkhoven 2006), www.vti.be. Daarnaast ook Hoeven 2005, www.scp.nl en www.wvc.vlaanderen.be/cultuur/cultuurbeleid.
- ¹³ Ook uit het recente erfgoedonderzoek van CVN kwam naar voren dat Nederlanders noch Vlamingen graag aangaven waar er problemen zitten in de samenwerking, maar dat die wel degelijk een rol spelen (Kleio 2006, 6).
- ¹⁴ Maskesmachine, Plaktang, www.maskesmachine.be.

Nuchter en noodzakelijk

Vlaams-Nederlandse samenwerking

Leen Laconte

De Vlaams-Nederlandse samenwerking is allang de pioniersfase voorbij; er is een aanzienlijke praktijk ontwikkeld. De hindernissen en drempels voor de samenwerking zijn jaren geleden uitvoerig in kaart gebracht door het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland. Het leverde een rapport op dat uniek is in Europa. Er is hier en daar wat overheidssteun te vinden, al is die veel te minimaal, vaak oneigen en te onzeker. Er is de geografische nabijheid en de gemeenschappelijke taal, al kan ze misleidend zijn. Er is een gedeeld stuk cultuurgeschiedenis, al moeten we ons afvragen wat dit precies betekent voor de actualiteit van kunst en cultuur.

In vergelijking met andere bilaterale samenwerking heeft de Vlaams-Nederlandse een enorm voordeel. Ze bevindt zich – althans aan de startlijn – in een geprivilegieerde positie. Deze positie levert haar gratis de 'naft', nodig voor de inspanning die moet geleverd worden om te starten en enige beweging mogelijk te maken. De kans is dan ook groot dat ze verder geraakt in de koers dan pakweg de bilaterale samenwerking tussen China en Japan. Die moeten hun tankje 'naft' zelf gaan zoeken. Haar 'wagentje' is ook niet overladen met ballast die haar snelheid inperkt. Er is in ons geval geen sprake van een zwaar oorlogsverleden of onherstelbare schade na grensconflicten, zoals in de Balkan. Waarom dan toch die steeds terugkerende golven van zure reacties?

In het najaar 2005 was de pers alarmerend: het zou niet goed gaan met de Vlaams-Nederlandse samenwerking. Vooral de theatersector zuchtte vermoeid. Muziek en dans hadden elkaar over de grens zelfs nooit gevonden, zegden ze. De twee artistieke en culturele gemeenschappen zouden uit elkaar gegroeid zijn. En wat belangrijk was: de constatering ging gepaard met zeer veel emoties: frustratie, ergernis, verongelijkheid, wederzijdse verwijten...

Reden genoeg voor de Brakke Grond om de zaak te bekijken. Nader praktijkonderzoek stelt gelukkig een ernstige discrepantie vast tussen de zeer diverse en rijke samenwerking in de praktijk en het politieke en publieke discours erover. De diagnose strookt enkel met de perceptie van het ziektebeeld van enkele patiënten, maar er is overtuigend bewijs dat het over geïsoleerde gevallen gaat. Van een epidemie is tot nader orde geen sprake. Vanwaar dan die lichte vorm van hysterie in het publieke discours? Vanwaar die *tristesse*?

Heel wat verdriet ontstaat door het gevoel dat Vlaams artistiek werk minder dan vroeger aan bod komt op Nederlandse